

**KORPORATIV SHARTNOMALARNI TAYYORLASH VA HUQUQIY
EKSPERTIZADAN O‘TKAZISHDA YURIDIK XIZMATNING AHAMIYATI**

Muxriddinov Xayitbek Muzaffarjon o‘g‘li va Aliyev Bahrom Bayxuroz o‘g‘li
*Toshkent davlat transport universiteti, Iqtisodiyot fakulteti Yurisprudensiya(Xalqaro
huquqi) yo‘nalishi 2-bosqich talabalari*

Ilmiy rahbar: Imomov Bahriddin Panjiyevich

*Toshkent davlat transport universiteti, Xalqaro ommaviy huquq
kafedrasida katta o‘qituvchisi*

**MAQOLA
MALUMOTI**

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 01.05.2026

Revised: 02.05.2026

Accepted: 03.05.2026

KALIT SO‘ZLAR:

*korporativ
shartnoma, yuridik
xizmat, huquqiy
ekspertiza, korporativ
huquq, aksiyadorlar
kelishuvi, investitsiya
shartnomasi, huquqiy
xatarlar, shartnoma
tuzish, korporativ
boshqaruv, nizolarni hal
etish*

*Mazkur maqolada korporativ shartnomalarni
tayyorlash va ularni huquqiy ekspertizadan o‘tkazish
jarayonida yuridik xizmatning o‘rni va ahamiyati
tahlil etiladi. Unda korporativ shartnomalarning
mazmun-mohiyati, ularni ishlab chiqishda yuzaga
kelishi mumkin bo‘lgan huquqiy xatarlar hamda
ularni bartaraf etishda yuridik xizmatning roli
yoritilgan. Shuningdek, huquqiy ekspertizaning
asosiy bosqichlari, uning korporativ boshqaruv
samaradorligiga ta‘siri va nizolarni oldini olishdagi
ahamiyati ochib beriladi. Maqolada amaldagi
qonunchilik talablari hamda zamonaviy huquqiy
yondashuvlar asosida xulosalar shakllantiriladi.*

Tadqiqot metodologiyasi Mazkur tadqiqotda korporativ shartnomalarni tayyorlash va ularni huquqiy ekspertizadan o‘tkazishda yuridik xizmatning ahamiyatini o‘rganish uchun bir

qator ilmiy-uslubiy yondashuvlar qo‘llanildi. Jumladan, tahliliy (analitik) usul yordamida korporativ shartnomalarning mazmuni, tuzilishi va ularni tartibga soluvchi huquqiy normalar chuqur o‘rganildi. Taqqoslash (komparativ) usuli orqali turli davlatlar tajribasi hamda milliy qonunchilik o‘rtasidagi o‘xshashlik va farqlar aniqlab berildi.

Shuningdek, tizimli yondashuv asosida korporativ shartnomalar va yuridik xizmat faoliyati o‘zaro bog‘liq holda tahlil qilindi. Huquqiy ekspertiza jarayonlarini o‘rganishda esa mantiqiy tahlil va umumlashtirish usullaridan foydalanildi. Tadqiqot davomida amaldagi normativ-huquqiy hujjatlar, ilmiy adabiyotlar va amaliyotdagi misollar o‘rganilib, ularning asosida ilmiy xulosalar shakllantirildi.

Asosiy qism

Bugungi kunda jahon iqtisodiyoti globallashuvi va biznes jarayonlarining murakkablashishi natijasida korporativ munosabatlar sifat jihatidan yangi bosqichga ko‘tarildi. Korporativ shartnomalar (Shareholders' Agreement – SHA) nafaqat biznes sheriklar o‘rtasidagi o‘zaro ishonchni mustahkamlovchi hujjat, balki yirik investitsiyalarni himoya qilishning asosiy huquqiy kafolati hisoblanadi. Bunday shartnomalarni tayyorlash va ularni chuqur huquqiy ekspertizadan o‘tkazishda yuridik xizmatning roli shunchaki texnik ijrochilikdan strategik hamkorlik darajasiga ko‘tarilgan.

Korporativ shartnoma loyihasini ishlab chiqish jarayonida yuridik xizmat, eng avvalo, "erkin iroda" va "qonun ustuvorligi" prinsiplari o‘rtasidagi muvozanatni ta‘minlaydi. O‘zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi va korporativ qonunchiligi doirasida taraflar o‘z huquqlarini amalga oshirish tartibini erkin belgilashlari mumkin, biroq bu erkinlik qonun bilan belgilangan imperativ normalarga zid kelmasligi shart. Yuridik xizmat mutaxassislari shartnomaning har bir bandini tahlil qilar ekan, kelajakda yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan "deadlock" (tuyuq) vaziyatlarini oldindan prognoz qiladilar. Masalan, agar aksiyadorlar o‘rtasida qaror qabul qilishda ovozlar teng bo‘lib qolsa, biznes faoliyati to‘xtab qolmasligi uchun "Russian Roulette" (Rossiya ruletkasi) yoki "Texas Shoot-out" kabi xalqaro miqyosda tan olingan mexanizmlarni milliy qonunchilikka moslashtirgan holda shartnomaga kiritadilar.

Huquqiy ekspertiza (Legal Due Diligence) jarayoni korporativ shartnomaning "hayotiyiligini" tekshirishning eng muhim bosqichidir. Amaliyot shuni ko‘rsatadiki, ko‘plab tadbirkorlar shartnomaning iqtisodiy foydasiga ko‘proq e‘tibor qaratib, uning huquqiy oqibatlarini e‘tibordan chetda qoldiradilar. Yuridik xizmat esa bitimning quyidagi uchta asosiy yo‘nalish bo‘yicha xavfsizligini kafolatlaydi: birinchidan, sub‘ektlarning vakolatlari – ya‘ni, ta‘sis hujjatlariga ko‘ra imzo qo‘yuvchi shaxsning bunday yirik bitimni tuzishga haqlimi yoki yo‘qligi; ikkinchidan, uchinchi shaxslarning huquqlari – shartnoma mavzusi

bo'lgan aktivlarning band qilinmaganligi yoki garovda emasligi; uchinchidan, davlat regulyatorlari talablari – monopoliyaga qarshi kurashish va soliq qonunchiligi normalariga muvofiqligi.

Bundan tashqari, yuridik xizmat korporativ shartnomalarda maxfiylik (NDA) va raqobatlashmaslik (Non-compete) shartlarini shakllantirishda beqiyos ahamiyatga ega. Biznesning intellektual mulki, mijozlar bazasi va tijorat sirlari aynan yuristlar tomonidan ishlab chiqilgan puxta mexanizmlar orqali himoyalanaadi. Ekspertiza davomida yuristlar shartnomaning nizolarni hal etish qismini (Dispute Resolution Clause) alohida nazoratga oladilar. Bunda xalqaro arbitraj sudlari (masalan, TIAS yoki LCIA) vakolatini belgilash yoki milliy iqtisodiy sudlar yurisdiksiyasini tanlash masalasi biznesning xalqaro imidji va moliyaviy imkoniyatlaridan kelib chiqib asoslanadi.

1. Korporativ shartnomalarning o'ziga xos xususiyatlari va yuridik xizmatning roli

Zamonaviy biznes sharoitida korporativ shartnomalar (aktsiyadorlar kelishuvi, ta'sischi o'rtasidagi shartnomalar) nafaqat huquqiy hujjat, balki biznes barqarorligini ta'minlovchi strategik vositadir. Yuridik xizmatning asosiy vazifasi — tomonlar o'rtasidagi kelishuvlarni O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksi va "Xo'jalik jamiyatlari va shirkatlari to'g'risida"gi qonun normalariga moslashtirishdir.

Yuridik xizmat korporativ shartnomani tayyorlashda quyidagi aniq faktik bosqichlarni amalga oshiradi:

Vakolatni tekshirish: Shartnoma imzolayotgan tomonlarning (direktor yoki ishonchli vakil) ustav bo'yicha bunday bitimni tuzishga haqli ekanligini aniqlash.

Manfaatlar to'qnashuvini oldini olish: Yirik bitimlar yoki tuzilishi lozim bo'lgan bitimlarda manfaatdorlik mavjudligini huquqiy filtrlash.

2. Huquqiy ekspertiza (Legal Due Diligence) va xavf-xatarlarni boshqarish

Statistik ma'lumotlarga ko'ra, korporativ nizolarning 60% dan ortig'i shartnomadagi noaniq formulalar va "bo'shliqlar" (loopholes) tufayli kelib chiqadi. Yuridik xizmat tomonidan o'tkaziladigan ekspertiza quyidagi xavflarni minimallashtiradi:

Soliq xatarlari: Shartnoma shartlarining soliq qonunchiligiga zid kelmasligi va transfer narx belgilash masalalarini nazorat qilish.

Sudlanish ehtimoli: Nizolarni hal etish tartibi (arbitraj klauzulasi)ning aniq ko'rsatilishi.

Intellektual mulk himoyasi: Kompaniya aktivlari va nou-xoularini uchinchi shaxslarga o'tib ketishidan himoyalash.

3. Korporativ boshqaruv samaradorligini oshirish

Yuridik xizmat shartnomada "Deadlock" (tuyuq) vaziyatlaridan chiqish mexanizmlarini (masalan, Russian Roulette yoki Texas Shoot-out usullari) belgilab berishi shart. Bu kompaniya ta'rischilari o'rtasida kelishmovchilik chiqqanda biznesning to'xtab qolmasligini kafolatlaydi. Shuningdek, yuristlar aktsiyadorlarning ovoz berish tartibi, dividendlar taqsimoti va boshqaruv organlarini shakllantirish qoidalarini qat'iy belgilab qo'yish orqali ichki korporativ nizolarning oldini oladi.

4. Raqamli transformatsiya va smart-kontraktlar

Bugungi kunda yuridik xizmat korporativ shartnomalarni raqamlashtirish bosqichida ham markaziy o'rin tutadi. Elektron raqamli imzo (ERI) va blokcheyn texnologiyalarini shartnomaviy munosabatlarga tatbiq etishda yuridik ekspertiza shartnomaning masofaviy ijrosini va xavfsizligini ta'minlaydi.

Xulosa qilib aytganda, yuridik xizmat korporativ shartnomalarni shunchaki rasmiylashtiruvchi organ emas, balki korporativ nizolarning oldini oluvchi "immunitet" tizimidir. Professional yuridik ekspertizadan o'tgan shartnoma biznes sub'ektlari uchun uzoq muddatli barqarorlikni, investitsion jozibadorlikni va eng muhimi, huquqiy xavfsizlikni ta'minlaydi. Aniq faktlar va qonuniy asoslarga tayangan holda tuzilgan har bir band kelajakda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan millionlab dollarlik zararlarning oldini olishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining "Aktsiyadorlik jamiyatlari va aktsiyadorlarning huquqlarini himoya qilish to'g'risida"gi Qonuni. – T.: O'RQ-370-son.
2. **O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi**
3. **I.R.Rustambekov.** "Korporativ huquq: nazariya va amaliyot". – T.: Yuridik adabiyotlar publish, 2021
4. **S.S.Gulyamov.** "Raqamli iqtisodiyotda korporativ boshqaruvning huquqiy asoslari". – T.: 2022
5. H.Rahmonqulov. "Xo'jalik shartnomalari" (Darslik). – T.: TDYU nashriyoti, 2018.